

NOI LINII DEFENSIVE IDENTIFICATE ÎN FORTIFICAȚIA GETICĂ DE LA BUTUCENI, RAIONUL ORHEI

MUNTEANU Octavian, dr., conf. univ.

Résumé

Les recherches archéologiques dans la fortification gétique du Butuceni, ils ont repris en 2013, dans le cadre de fouilles préventives lors de l'installation de la conduite d'eau pour les habitants du village Butuceni. Les résultats ont permis d'identifier un système défensif de la période gétique et un certain nombre de structures de la même période. L'analyse des vestiges a réussi à nous offrir une série de réponses aux questions concernant l'habitat du V-III avant Jésus-Christ, mais il apporte aussi de nouvelles questions dont les réponses pouvaient être obtenues qu'à la suite d'une nouvelle intervention dans le sol. Parmi les questions-clés de la recherche préventive faite en 2013, il doit révéler ceux qui sont liés aux éléments constitutifs du système de défense, respectivement les techniques utilisées pour son construction, et la délimitation de la trajectoire du système de défense identifié à la lumière des constatations faites. Pour répondre à ces questions, dans l'été 2014, ils ont été retracés trois sections, la présentation du quelle a déterminé le contenu du texte. Résumant la situation présentée, nous constatons que dans la zone étudiée, ils ont trouvé des traces attribuables aux arrangements défensives, dans la construction de lequel ont été utilisé la pierre, le bois et la terre et qui est un segment du système défensif qui a été trouvé dans la section au cours de la campagne 2013. Ainsi, on peut parler d'une palissade complexe qui se compose de trois lignes: la ligne intérieure du site est composée principalement d'éléments en pierre, tandis que le segment intermédiaire et extérieur est constitué d'une série de poteaux en bois renforcé par des pierres.

Cercetările din spațiul fortificației getice Butuceni au fost reluate în anul 2013 cu ocazia amenajărilor pentru instalarea conductei de alimentare cu apă a locuitorilor din satul Butuceni¹. Deși situl de pe promontoriul Butuceni este destul de bine cunoscut [8, p. 24-29; 4, p. 27, 41; 1; 5, p. 62; 6; 7, p. 88-101.], descoperirile au mai scos la lumina zilei urmele unui sistem defensiv din perioada getică și un șir de structuri din aceeași perioadă [2, p. 55-66]. Analiza vestigiilor a reușit să ofere un șir de răspunsuri la întrebările privind locuirea spațiului în secolele V-III a. Chr, dar a și adus în prim plan întrebări noi, răspunsurile la care puteau fi obținute doar în rezultatul unor intervenții suplimentare în sol. Printre întrebările-cheie desprinse în rezultatul cercetărilor preventive din anul 2013, de le menționat pe cele care vizează elementele constitutive ale fortificației, respectiv tehnicile utilizate pentru edificarea acesteia, dar și delimitarea traiectoriei sistemului defensiv identificat în lumina descoperirilor realizate. În căutarea răspunsurilor la aceste întrebări, în anul 2014 au fost trasate alte trei secțiuni².

Secțiunea nr. II, cu lungimea de 9 m și lățimea de 2 m, orientată pe axa sud-nord, a fost trasată paralel cu secțiunea nr. I, respectiv paralel cu drumul de intrare în satul Butuceni, la distanța de 10 m mai spre vest de secțiunea nr. I. În rezultatul investigațiilor arheologice au fost identificate și cercetate urmele sistemului defensiv care avea la bază structuri din piatră, lemn și pământ. În primul rînd, atenționăm asupra descoperirii aglomerației de pietre pe aceeași linie cu aglomerațiile de pietre din secțiunea nr. I. (2013). Aglomerațiile de pietre au început să fie

¹ Cercetările au fost organizate de către Agenția Națională Arheologică, în cooperare cu Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” și Rezervația cultural-naturală „Orheiul Vechi”, fiind desfășurate în conformitate cu prevederile contractului nr. 199 din 30 aprilie 2013 cu privire la realizarea investigațiilor arheologice preventive și de supraveghere pe teritoriul Rezervației cultural-naturale „Orheiul Vechi” în cadrul proiectului „Aprovizionarea cu apă potabilă a localităților comunei Trebujeni”, finanțat de către fundația SKAT, filiala Republica Moldova.

² Textul reprezintă o variantă rezumativă a materialelor publicate în anul 2015 [3, p. 33-42]

delimitate pornind de la stratul II, la nivelul stratului III cantitatea de pietre sporind și se extinzându-se. La nivelul stratului IV, cantitatea de pietre se redusese, rămânând a fi observate aglomerații de piatră care formau 3 linii paralele la adâncimea de 0,75 m.. Analizând situația prezentată, considerăm că vestigiile depistate în spațiul cercetat reprezintă o continuare a sistemului defensiv identificat în cadrul cercetărilor din anul 2013. Aglomerațiile de piatră descoperite în urma investigațiilor, vin să confirme supozițiile înaintate anterior privind utilizarea acestui material pentru edificarea construcției defensive [2, p. 55-66].

Cercetările din secțiunea nr. III au urmărit aceleași obiective pe care le-a avut și investigarea din secțiunea nr. II, or fiind vorba de verificarea observațiilor și concluziilor emise anterior privind elementele constitutive ale construcției defensive. Secțiunea a fost trasată pe axa sud-nord, paralel cu secțiunile I și II, la distanța de 6 m mai spre vest de secțiunea nr. II. În rezultatul investigațiilor arheologice, în special a stratigrafiei orizontale și verticale, au fost identificate și cercetate urmele aceluiași sistem defensiv care aveau la bază structuri din piatră, lemn și pământ asemănătoare celor descoperite în secțiunea nr. II.

Spre deosebire de secțiunile nr. II și III, secțiunea nr. V a fost trasată la o distanță mai mare de primele trei, dar și în direcție opusă de secțiunea nr. I – spre est, pe partea cealaltă a drumului de acces în satul Butuceni. Trasarea secțiunii în acel spațiu a fost determinată, dincolo de necesitatea verificării elementelor constitutive ale fortificației, și de necesitatea urmăririi traiectoriei sistemului defensiv în direcția estică. Respectiv, cercetările din secțiunea nr. V au avut menirea să verifice dacă elementele constitutive ale construcției defensive, care a fost identificată și studiată în cadrul cercetărilor din anul 2013, are conexiune cu porțiunea defensivă conservată în partea estică a drumului sau există și o altă linie defensivă paralelă cu cea care deja a fost studiată în anul 2013.

Aici este cazul să ne amintim, că urcând drumul ce duce din stația de autobuse în vârful promontoriului, pe partea stîngă, se observă cu ochiul neînarmat urmele unei porțiuni de fortificație bine conservată ce se prezintă sub forma unui val cu șanț adiacent. Pînă la momentul cercetărilor din anul 2013 se considera că accesul dinspre partea vestică a promontoriului era barat cu un sistem defensiv rectiliniu, care începea anume din acel punct vizibil actualmente, urmînd traiectoria spre vest pînă spre albia rîului Răut. Descoperirile din anul 2013 i-a determinat pe mai mulți cercetători să considere că acestea erau parte componentă a aceleiași construcții din care făcea parte și porțiunea conservată a fortificației.

Observațiile noastre au fost de natură să pună la îndoială aceste aserțiuni. Din punctul nostru de vedere, prelungirea liniei defensive pe care am identificat-o în anul 2013 și pe care am cercetat-o suplimentar în anul 2014 prin S II, SIII și S V, ar fi trebuit să urmeze o altă traiectorie decît cea sugerată de urmele fortificației conservate. În viziunea noastră, linia imaginară pe care am proiectat-o, ar fi trebuit să treacă mai la sud de porțiunea de fortificație conservată, dincolo de drumul actual ce duce spre promontoriu. Aceste raționamente au fost determinate și de faptul că pe linia imaginară ce lega porțiunea conservată a fortificației cu albia rîului, a fost identificat un spațiu care ipotetic ar putea fi asociat cu prelungirea liniei defensive ce pornea din vârful promontoriului. Identificarea respectivului loc s-a datorat informațiilor venite de la locatarii din satul Butuceni, care afirmă, că înaintea lucrărilor de amenajare a podului de beton peste rîul Răut, putea fi văzut clar cum intrarea în sat era barată de un val înalt precedat de șanț, care fiind distrus a păstrat aceste două puncte – unul vizibil pentru toată lumea în vârful promontoriului, iar al doilea – amplasat spre malul rîului, acoperit actualmente de o fișie forestieră de protecție.

De aceea, pentru a lămuri lucrurile, noua secțiune de cercetare a fost trasată aproape paralel cu secțiunile nr. I, II și III, fiind orientată pe axa sud-nord, respectiv paralel cu drumul de intrare

în satul Butuceni, la distanța de 40 m. Din punctul nostru de vedere, o astfel de amplasare a secțiunii trebuia să surprindă locul prin care trecea construcția defensivă, în cazul în care supoziția noastră ar fi fost corectă, răspunzând, pe de o parte la întrebările apărute și eliminând dubiile create, iar pe de alta – aducând informație suplimentară asupra tehnicilor de construcție utilizate. Secțiunea trasată avea lungimea de 20 m și lățimea de 2 m, însumând o suprafață de cercetare de 40 m. p. În rezultatul investigațiilor arheologice au fost identificate și cercetate urmele sistemului defensiv care aveau la bază structuri din piatră, lemn și pământ. Ca și în cazurile celorlalte 3 secțiuni deja cercetate, și secțiunea nr. V a oferit tabloul unor aglomerații de pietre, care se aseamănă cu cele cercetate anterior. Aglomerația de pietre a început să fie delimitată începând cu stratul I. La nivelul stratului II cantitatea de pietre sporise, iar la nivelul stratului III, cantitatea de pietre a fost cea mai mare, formând câteva linii paralele la intersecția carourilor A7 – A9, la adâncimea de circa 0,5 m..

Analizând situația prezentată, considerăm că în spațiul cercetat, au fost depistate urmele unei amenajări defensive la edificarea căreia a fost folosită piatra și care reprezintă un segment din ceea ce s-a descoperit în secțiunile nr. I, nr. II și nr. III. După toate, fortificația reprezenta o palisadă complexă formată din 3 paramente. Un parament de piatră era amplasat la extrema de sud (posibil cu utilizarea lemnului, fapt sugerat de prezența lipiturii de lut arse și a fragmentelor de cărbune de lemn), după care urmau două rânduri de elemente de fortificare realizate din lemn (pari îngropați, fortificați cu piatră). Având în vedere, în special, observațiile din anul trecut, care au arătat prezența unei importante cantități de piatră în umplutura șanțului din față, embletonul acestei construcții, se pare, era constituit preponderent din piatră, pe alocuri legată cu pământ.

Concluzii. În baza informațiilor de care dispunem la moment, se desprinde ideea existenței în partea de vest a promontoriului Butuceni a două linii defensive care sunt orientate pe axa est-vest. Prima linie defensivă este cea care în partea de est pornește de la segmentul conservat în vârful promontoriului și continuă spre vest, spre rămășițele valului din fișia forestieră. Între aceste două reperi nu a mai rămas nici urmă vizibilă de fortificație după intervențiile masive în sol ce au fost întreprinse odată cu amenajarea podului. Nefiind cercetată deocamdată, analiza vizuală a fortificației nu poate oferi multe informații. Ceea ce poate fi afirmat fără echivoc, este caracterul viguros al sistemului defensiv, fără ca acesta să fie atribuit cu certitudine perioadei getice sau oricărei alteia din această perioadă;

A doua linie defensivă este cea cercetată în anii 2013 și 2014. La nivelul actual de călcare ea este slab vizibilă, fiind posibilă delimitarea doar a valului, șanțul fiind afectat de intervențiile în sol din perioada construcției podului de beton. Traectoria acestei linii defensive poate fi urmărită dinspre malul Răutului prin grădinile locuitorilor din Butuceni (este adevărat că de la o distanță destul de importantă de albia râului) pînă la drumul de acces în sat (drumul și parcare auto au tăiat din sistemul defensiv), dar și dincolo de acesta – spre interiorul promontoriului. De remarcat, că observațiile mai atente ce au fost făcute după cercetările din secțiunea nr. V, au oferit posibilitatea urmăririi structurii defensive mai înspre est, ea mergînd paralel cu valul vizibil din vârful promontoriului cam pînă în dreptul acestuia, după care face curba spre sud, iar la scurtă distanță de curbă dispăre de la nivelul actual de călcare. Imediat după parcare poate fi urmărit doar valul, căci, după toate observațiile, șanțul antic se afla pe locul actualului drum ce urcă în vârful promontoriului spre intrarea în mănăstirea rupestră. Aproximativ în dreptul părții conservate a fortificației de pe malul promontoriului, acolo unde începe curbarea spre sud, foarte vag, dar, totuși, sesizabil, poate fi desprins și conturul șanțului.

Cercetările efectuate în anii 2013-2014, au oferit informație relativ suficientă pentru a ne forma o imagine clară cu privire la tehnicile utilizate pentru ridicarea sistemului defensiv cercetat, despre particularitățile cărui s-a vorbit mai sus. Problema ce ține de traiectoria sistemului defensiv cercetat, privit prin prisma noilor descoperiri și observații, nu ne mai permite să acceptăm vechile viziuni privind caracterul rectiliniu al acesteia. Schimbarea traiectoriei fortificației spre sud, în partea superioară a promontoriului, ne face să admitem că includerea părții vestice a fortificației Butuceni în tipul de promontoriu barat nu mai este la fel de actuală. Este de admis, cel puțin la această etapă a cercetării, că în partea vestică ar fi putut fi ridicat un sistem defensiv semicircular sau circular. Evident, afirmații tranșante în acest sens vor putea fi făcute doar după noi investigații de teren.

Bibliografie

1. Arnăut, T., *Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați*, Chișinău, 2003.
2. Munteanu, O., Iarmulschi, V., Popovici, S., Preliminarii privind cercetările arheologice din anul 2013 de la Butuceni, r-nul Orhei, in *Arheologia preventivă în Republica Moldova*, vol. I-nr. 1-2, 2014, p. 55-66.
3. Munteanu, O., Moraru, S., Vetrilă, M., Cercetările arheologice din anul 2014 în situl fortificat de la Butuceni, raionul Orhei. In: *Arheologie preventivă*, 2015, vol. II, 33-42.
4. Niculiță, I., Teodor, S., Zanoci, A., *Butuceni. Monografie arheologică*, București, 2002.
5. Postică, Gh., Boboc, N., Chirica, L., Buzilă, V., Lazu, Șt., Corcimari, N., Zubcov, N., *Peisajul cultural Orheiul Vechi*, Chișinău, 2010.
6. Zanoci, A., *Fortificațiile geto-dacice din spațiul extracarpatic în sec. VI-III a. Chr.*, București, 1998.
7. Никулицэ, И., *Северные фракийцы в VI-I в до н.е.*, Кишинев 1987.
8. Смирнов, Г., *Археологические исследования Старого Орхея*, КСИА, 56, 1954, 26-34.